Egy campagnai osteriában.

(*Római emlékeimből.*)

Mögöttem a város, az örök, a szent, —
Hol mult fénye borong, aranyozva jelent.
Hol foglya a lelkem minden örökszépnek
S hozzám ezer évek csodái beszélnek.
Itt a falakon tul, a szabadba jutva
Gyönyörittas szivem magára lel ujra.
Vasárnap. A dél rég elmult . . . szabadon
Őgyelgek egy ősi, egy hires uton,
A Via Appia sugár vonalán, —
Hol lakta a bűnnászt hejh! sok széda leány . . .
Izzó szerelemről regél ez ut halkan,
Röge, mintha parázs vón, égeti talpam
S tán szítna szivembe is vészteli lángot, —
. . . De lelkemen im egy szent hangulat átzsong:
A reggeli mise a csodaszép dómba',
A dal ihlete, mely lelkem égbe vonta,
Tündérmeseként megremegteti lelkem, —
Nem lehet ez érzést még itt se feledném.
. . . Vig zaj hivogat most, egy osteria int,
Fölrezzenek . . . ember vagyok erre megint.
Csüggeteg utas, ki enyhet keres ottan,
Betérni a vágyam s eloltani szomjam.
Fenn állok a tágas, loncszőtte verandán,
Tekintetem átfut az ókori rónán.
A campagna ez itt, a síkja, a dombja,
Még zöld, üde diszben a fák teli lombja,
Ősz dereka bár, nincs dérütötte mező,
Nap rőt aranyától izzik a levegő . . .
S körül a határon kéklő hegyek állnak
Itt feledt őrei tünt régi világnak.
S oda lent a veranda alatt
A virág-lugasos nagy udvari kertbe'
Nép ifja, öregje csapongva mulat,
Gondját — ha talán vón — jó borba temetve
Majd zene peng fel, bele csendül a dal,
A pajkos, az édes, a szivbe szökő;
Mámorba kerül már öreg, fiatal,
Zene, dal ütemén ugy perg az idő,
Csengése pohárnak is közbe vegyül, —
S vagy meghal a bú, vagy messze repül.
. . . S én fenn a verandán, hol elfog az ábránd,
Hallgatom az élet gyujtó morajá't,
Mely egész lelkem remegteti át
S az éltető kedvet, mely átragad, át rám.
Frascati gyöngye csillog poharamban
S az isteni nektárt mig szürcsöli ajkam, —
Reám meredeznek nem messzire sorba
A futó perc üdvét kereső vándorra
Mint valami gigász kisértetek árnyi —
Ős vizvezetékek roskadó csodái . . .
S odábbad a síkon, a porba lerogyva
Caesari kéjlaknak vonaglik a romja.
Hol orgia zúgott, — puszta — kietlenül
Áll a rom a mult bús kérdőjeleül . . .
S egyszerre rabul ejt egy különös érzet,
Érzem, mi hatalmas a vaskezü végzet!
Mint taposott által urain e romoknak,
Kiknek egy intésén országok omoltak,
Itt pezsgett az élet, hivalgott a pompa?! . . .
Letünt el örökre, minden csupa rom ma.
A ciprus, olajfa, mely a romok őre,
Mintha azt zizegné fülembe . . . óh dőre,
Ki a jelen élvét mohón ki nem iszsza!
A perc csak az üdv, nem tér soha vissza.
Porrá lesz a földön minden, mi hatalmas,
Győz léten a sors, az örök, diadalmas;
A Bábelek égbe törő tornya ledől,
Mindent leigáz járm'n az idő,
Csak egy a miénk, bár röpke, tünő ez,
Az édes, a drága, a részegitő perc! . . .
. . . Hallatja felém a Campagna fuvalma
S mintha a hajdan-kor már csak mese volna;
Nem nyügzi le lelkem varázsa a multnak,
Rám a jelen élvei igézve borulnak
S egyszerre csak összefoly minden előttem,
Mult árnyai már nem kisértenek engem —
Csak alattam az édes igézetü kép
Ragadja meg lelkem bájos mesekép
S ugy nézek alá vágyásteli szemmel
Hol kedvnek ugy áldoz ifju, öreg ember
És hol a boldog szeretkező párok
A kedvre derítő lángnedü mellett —
Szakitva e percben az élvi virágot
Fel ott lelik egymás szemében a mennyet,
És zene peng fel, bele csendül a dal,
A pajkos, az édes, a szivbe szökő;
Mámorba kerül már öreg, fiatal
Zene, dal ütemén ugy perg az idő.
Csengése pohárnak is közbe vegyül
S vagy meghal a bú, vagy messze repül.
— — — — — — — —
— — — — — — — —
Csoda történt velem, dalt dúdol az ajkam,
Felgyujt, megigéz ez életteli dallam,
Kiüritve borom, már szivem is éled:
„Hát éljen a mámor, pezsegjen az élet!
Éljen a pillanat, az üdvözitő. —
Ne gyötörje a lelkem, utána mi jő.
Éljen a vigság! ki tudja — reája
Nem-é örök éj száll a fényteli mára? . . .
Nem lel örök üdvre itt földi halandó,
Fény, pompa, dicsőség mind kába, mulandó.
Ölelj vigalom hát, mig tart ez a lét
S nem zúg be a végzet parancsa: elég!
Bemerülve a jó kedv vad forgatagába
Élvezzük a szép mát, mig tart ragyogása.
Mert már les a holnap viharja felettünk,
Zord, fekete árnya rémiti a lelkünk,
Ijesztve elénk áll a sors, a nagy átok
S letépi a létünk, mint szél a virágot,
Hogy soha üj tavasz ki ne rügyözze
S a végtelen űrbe enyészszen örökre! . . .

Szelényi József.

Az utolsó pesti kuria.

Mert, kérem szivesen, ilyenek is valának ám a régi Pesten. Abban a városban, amelyről dédanyáink hosszu levelekben számoltak be, amikor, leginkább vásárok, farsang alkalmatosságával fölkerültek. Különösen kiemelték a theatromi játékokat. „A formentarai remete“ és a „Culmhegyi haramiák“ gyakran előfordulnak ezekben az irásokban. De szó esik itt-ott énekdarabokról is. „A csörgő sapka“ és a „Svájci család“-ról. Ezek valósággal elragadták eleinket. Iródnak a levelekben vidám, mosolygó atrixokról is. Egyik ilyen levélben hosszadalmasan emlékezik valamelyik dédanyám Mérey Sándor consiliáriusnak a nagy „gála diner“-jéről: „ott volt az aranyos Déryné is, aki noha evett, ivott, mint mi, ebéd után a legremekebb áriákat énekelte. A clavecin-en a consiliárius huga, Antónia kisérte“.

Érdekes világot vet annak a kornak a fölfogására, hogy dédanyám mintegy mentegetőleg és magyarázólag jegyzi meg: „— Méreyék nagyúri házába azért járnak az actorok, atrixek, mert a consiliárius úr fő-fő intendánsa és maecenássa a theátromoknak —“

Mérey Sándor ugyanis a nagy német theátromnak is intendánsa volt. Egyik-másik magyar atrix neheztelte is, hogy: „azokhoz jobban húz, mert a ravasz Czibulkáné egészen hálójába keritette“. Igy Murányi egyik levele Déryné, az akkor még Széppataki Rózához.

A mult század elejéről való reminiscenciák ezek. Amikor a város tulajdonképen még a *hatvani* kapunál végződött. A mai Kossuth-utca torkolata. Ott volt a vám is. Esténkint leeresztették a sorompót és erős láncot huztak elébe.

Azon a kapun belül, a mai Belvárosban találtatódott a legtöbb nemesi porta. Curia — afféle *Salva Guardiák*. Kapuja fölött ott terjesztgette szárnyát a kétfejü sas. Hasában a magyar cimerrel. Bizonyosan annak a jeléül, hogy a bécsvármegyei sógor mindig fölfalt bennünket. Ezekbe a Salva Guardiákba nem tehette be a lábát se pikét, se darabont, se semmiféle hivatalos személyiség, ha a házigazda nem akarta.

Becsületes, vastag falu épületek valának ezek. Földszintesek, avagy egy emeletre huzva. A Kötő-utcában van még egy ilyen ódon ház. Szinte kár volna lerombolni. Amugy is nehezen fogta a tót csákánya azokat a századokra, nemzedékeknek épült kuriákat, amikor lerombolták a régi Belvárost. Mintha mind megannyiban ott renitenskedett volna azoknak a régi nemes uraknak a lelke, akik érchomlokkal védelmezték a *Rendiséget*. — A Duna-utcai egykori Laczkovits-ház, a büszke, dacos jakobinus familiáris háza még tiz-tizenkét év előtt is állott. Szinte dühösen ropogtak a gerendák, mikor nekifeszitették a faltörő vasat. A megvakult ablakok pókhálós szeme meg mint a haldoklóé szivárványosan tört meg a rátüző, vérfényü napsugárban. És lerombolták a szük utcák, apró, egyemeletes házait rendre mind. A *Csiga* vendéglőt, a *Kéménysepröt*. Hajdani magyar irók tanyáját. Ki tudja ma már, hol volt a Rózsa-tér, Sebestyén-tér, a Kigyó-patika, Janka kisasszony sütemények boltja. Néha szoktuk még emlegetni, elsiratni, s valahányszor megfordultam Pesten, mindig el kell mesélnem, mi van meg még a régi Belvárosból. Mindig kevesebb, kevesebb. Egyre omlanak, bomlanak a kedves, régi falak. Azok, amelyek a diák-álmokat tudták, hiven őrizgették.

— Hová lett az a régi Belváros — hová a gyerekkorunk? — sóhajtjuk búsan. Aztán utána teszszük rezignáltan:

— Hová, hová? Oda, ahová a gyermekkor is. A rózsás, visszahozhatatlan. Elveszett, elmult. Csak emléke maradt meg.

Fuit — fuit kiabál a rombolás — a haladás szelleme s elmulnak a donjonos, nyomott, dupla tetős házak. A régi nemesek pesti kuriái. Azok a mély, hűvös bolthajtásos szobák, amelyek ablakain pohos vasrácsok dülleszkedtek ki az utcára. A vaskosarak tele voltak virággal. Muskátli, sárga viola, bazsalikom illata terjengett a levegőben. Az ablak mellett magas, deszkaemelvény állt. Azon a varróasztal. Ott slingeltek, horgoltak dédanyáink. Néha olvasgattak is. *Erbiát*, Kármán *Uraniá*-ját, meg a Kisfaludy major uram Regéit. Lassan kondult az óraütés a plébániatemplom ódon tornyában. Szépen, csöndesen, reszketősen. Mint valami szivből fakadt zsolozsma. Az óraütést néha egy-egy sarkantyu ezüstös csengése zavarta. A hepehupás kövezeten, ahol a hegyes kövek közt sárgás, fonnyadt fű nőtt, jött egy-egy nyalka jurátus. Megállt az ablak alatt, a kisasszony meg előre hajlott és a nehézkes, komor vaskosár szigoru gardedamekodása mellett váltottak egy pár szót. Tisztesen, illedelmesen. A lány az ifjut „az úrnak“ titulálta, ez pedig a hölgyet Máli vagy Nina kisasszonynak nevezte. Aztán elköszönt, mert a principális még igen sok aktát bizott rá estig. Néha kapott egy szál sárga violát is az attila-zsinórba. De ezt csak legritkább esetben. Olyankor, amikor már tudta Máli vagy Nina, hogy nemsokára vége lesz a juratériának és a vármegyén jurassor-nak választják a hű gavallért. A jurassor már pedig megért az önálló tüzhely alapitására. Többnyire minden megyebeli urnak volt kuriája a régi Pesten. Fáy Lászlónak a hires „Arany Szita“ — az országuton — ma Károly-körut. Később fiának, Fáy Andrásnak, a Kalap-utcában. A Podmaniczkyak, Beleznayak mind épitettek a régi Pesten. Egynémelyik úr a jó ájer miatt Budán vásárolt házat. Igy a Niczkyek is. A Krisztinavárosban, csodaszép gesztenyefáktól övezett telken állt — közel a „generális kaszálóhoz“ — az ózdi Sturmann Márton portája.

De legtöbbje mégis Pesten és előszeretettel a Belvárosban épitett. Még a mult század negyvenes, ötvenes éveiben is nagyon elhagyatott hely volt még a mai muzeum tájéka. Nagyanyám sokszor emlegette, halálos félelmeket állottak ki, hogy fölfordul a batár a kátyus, kövezetlen utakon, vagy gézenguzok támadják meg a kocsit, amikor az Ötpacsirta-utcába mentek, az özvegy Tajnayné hétországra szóló, fényes báljaira. Az immár férfiágon kihalt, dúsgazdag dicső nemzetség olyan házat vitt a régi Pesten, aminőről holmi duodec német fejedelem nem is álmodott.

Eleink szerették a Belvárost, mert ott koncentrálódott akkor a társaságos élet. Mindenki ismerte egymást még husz-huszonöt év előtt is a régi Pesten. Délelőtt olyan volt a *Hatvani-utca*, akár egy szalon. A Váci-utcában pedig Türsch, Lueff, Kleinné üzleteiben tolongtak a szebbnél-szebb vásárló asszonyok. A gavallérok Medetz nagytrafikja vagy a *Korona* előtt ácsorogtak és Pórfinál próbálgatták a kalapokat. Árvalányhajjal, sastollal, darutollal, az után az emlékezetes március tizenötödike után, amikor Forinyák Géza temetésén már mindenki magyar ruhát öltött.

Igy mesélte ezt nekem a nagymama. Ő mesélt azokról a régi pesti kuriákról is, amelyekben olyan vidám élet folyt, akár csak az ámbitusos falusi portákon. Pedig azokban vig élet folyt.

Csak nemrégen emlegette Sréter Alfréd urambátyám, hogy egy izben Matjhényiéknál